

Eelnõu.

Eesti keele õpekavad

hariduseministeeriumi all seisvate koolide jaoks
Riia õpekonnas

ja

Eesti keele kooliõpetajate eksamikavad.

Tõlkinud ja trükki annud J. W. Weski.

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

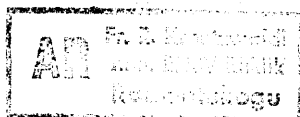
Tartus, 1916.

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanne.

Дозволено военною цензурою.

Eesti Kirjastuse-Ühiseuse „Postimehe“ trükk, Tartus.

Ar 916
Eesti

318021

Sissejuhatuseks.

Kui krahv P. N. Ignatjev 9. jaanuaril 1915. a. hariduseministriks nimetati, tegi ta omale peagi ülesandeks muu seas ka emakeele õpetamist hariduseministeeriumi all seisvais koolides korraldama hakata. Sest sellekohased õpekavad, mis kuni viimase ajani olemas, näisid temale puudulikud ja läbitöötamata olevat. Ei vasta ju näituseks alguskoolide Eesti keele õpekava, mis 1889. a. välja antud, kui ka 1907. a. muudetud õpekavade eelnõud, mis enam teorialist ja grammatikalist iseloomu kannavad, mitte täiesti alguskooli tegelikkudele eesmärkidele. Rääkimata veel kesk-koolidest, kus mitte-Vene emakeele õpetamise tarbeks üleüldse mingit õpekava pole välja töötatud ega selle keele kui eri-õpeaine korraldamiseks midagi pole korda saadetud. Sellekohased seadusemäärused nimetavad seda õpeasja Riia õpekonna kooliseaduses kas üksnes mööda minnes (gümnaasiumide kohta: Сводъ Законовъ, томъ XI, часть 1, §§ 1665 ja 2968) või lähevad tast hoopis vaikides mööda (reaalkoolide kohta).

Et oma kavatsuste täideviimisele isiklikkude näpunäidete varal hoogu anda, kutsus hariduseminister 1915. a. veebruarikuul õpekondade kuraatorid Petrogradi iseäralistele koosolekutele. Ühe seesuguse koosoleku tagajärjeks oli seegi, et Riia õpekonna kuraator A. J. Stsherbakov Eesti ja Läti keele õpekavade kokkuseadmise heaks sammusid hakkas astuma.

Valitsuse poolt määrati Eesti keele õpekavade valmistamise komisjoni järgmised liikmed: Tartu Georgi kiriku preester N. Beshanitski, Karlova koguduse preester A. D. Laar, rahvakoolide-inspektorid J. M. Prostavok, P. N. Svetshnikov ja S. P. Saharov, kooliõpetajateseminari

direktor A. N. Troitski, ülikooli lektor J. Jõgever, gümnaasiumi kooliõpetaja Dr. O. Kallas, kooliõpetajateseminari kooliõpetajad J. A. Goruschkin ja J. Jurkatam.

Esimesel, 1915. a. 13. maiks kokkukutsutud komisjonikoosolekul juhtis kuraator A. J. Stsherbakov tähelepanekut selle peale, et Eesti keele õpetus igasugustes algus- ja keskkoolides korraldamata seisukorras on ja seepärast oleks komisjoni ülesanne kindlalt ära tähendada nende teadmiste määra, mida Eesti keele rahuloldavaks tundmaõppimiseks meie koolide eeskavasse tarvis läheb. Nii siis oleksid komisjonil järgmised ülesanded täita: 1) iga liiki algus- ja keskkoolide jaoks õpekava eelnõu kokku seada ja need õpekavad oma vahel kokkukõlasse viia; 2) eksami nõuetekava välja töötada nende isikute jaoks, kes algus-, kodu- või keskkooli Eesti keele õpetajaks soovivad saada, ja 3) selle keele õperaamatud ning kooli-raamatukogudesse lubatavad eestikeelsed raamatud läbivaatusele võtta. Eesti keele õpetundide arv koolides ei ole mitte ette kindlaks määratud, vaid kujuneks kokkuseatavate õpekavade järele.

Ühtlasi tähendas õpekonna kuraator veel selle peale, et Eesti keele kui õpilaste emakeele õpetamisele teiste õpeainete seas koolis vääriline koht peab antama, kuid see ei tohi mitte riigikeele kulul sündida, sest et Vene keel kõigi laialise riigi rahvaste vahel ühendavaks lüliks on ja ilma temata riigi enese olemine võimata oleks; emakeeles peab usuõpetus ja kirikulaul koolis kogu selle aja olema, mil neid asju õpetatakse, sest sinna läheb sõnu tarvis, mis õpilase hinge põhja peavad tungima; see saab aga üksnes emakeelses alguskoolis võimalikuks. Peale Vene keele kui õpeaine on voli kõiki õpeasju alguskoolis kahel esimesel õpeaastal Eesti keeles õpetada, kuid sel kombel, et pärastpoolisel kursuse jätkamisel ilma tugeva murranguta Vene õpekeele peale üle võiks minna ja läbi võetud aineid uuesti ei tarvitseks läbi õppida, nii nagu Сводъ Зак., т. XI, часть 1, § 3640 nõuab.

Et komisjonil õigus oli ennast täiendada, siis kutsuti kooliõpetajate seast veel järgmised liikmed juure: J. Aavik, V. Grünthal, M. Kampmann, J. Korits, Chr. Langer, J. Laurson, J. Neumann, P. Pöld ja J. W. Weski, gümnaasiumi direktor G. V. Barchov ja kõrgema alguskooli inspektor P. S. Lupkin.

Töö jaotati (16. märtsil 1915) kolme alamkommissjoni vahel ära: I alamkommissjon sai oma tööalaks alguskooli, II alamkomm. — keskkooli ning kõrgema alguskooli õpekavad ja keskkooli Eesti keele õpetaja (kodu- ja keskkooliõpetaja) eksamikavad ja III alamkomm. — erikoolid, s. o. kooliõpetajateseminari ning -instituudi õpekavad ja alguskooliõpetaja eksamikava.

I alamkommissjonis töötasid järgmised liikmed: preestrid N. Beshanitski ja A. Laar, inspektorid J. M. Prostavok, P. N. Svetshnikov (juhataja) ja S. P. Saharov, J. Korits, Chr. Langer, J. Laurson, J. Neumann (protokollikirjutaja) ja J. W. Weski; II alamkommissjonis: J. Jõgever, Dr. O. Kallas (juhataja), J. Aavik, V. Grünthal, M. Kampmann, P. Pöld (protokollikirjutaja), G. V. Barchov ja P. S. Lupkin; III alamkommissjonis: A. N. Troitski (esiotsa juhataja), P. N. Svetshnikov (pärastpoole juhataja), J. Jõgever, Dr. O. Kallas, J. A. Goruschkin (esiotsa protokollikirjutaja), J. Jurkatam, V. Grünthal, M. Kampmann, P. Pöld ja J. W. Weski (pärastpoole protokollikirjutaja).

Ühiste koosolekute juhatajaks oli P. N. Svetshnikov, protokollikirjutajaks esmalt J. A. Goruschkin, pärast P. Pöld.

Kavasid valmistati sel kombel, et esialgu mõned üksikud liikmed ehk liikmetesalgad aluseks võetavad kavapiirjooned üles seadsid ning esialgse sisuga täitsid, mispeale kogu alamkommissjoni liikmed üheskoos neid läbi harutasid ning tarvidust mööda muutsid, täiendasid, laiendasid või lühendasid. Lõpulik redigeerimine sündis ühistel koosolekutel.

Iseäraldi olgu nimetatud, et alguskoolide õpekava peasjalikult J. Korits'i, J. Laurson'i, J. Neumann'i, M. Kampmann'i ja J. Jurkatam'i esialgse kokkuseade alusel on valmistatud, kuna M. Kampmann keskkooli õpekava tarbeks kirjan-duseloolise osa, J. Aavik ja Jõgever grammatikaosa ja P. Pöld sinna juure käiva seletusekirja kui ka üleüldised määrused Eesti keele õpetamise kohta valmistas; kõrgema alguskooli õpekava ning seletusekirja on P. Pöld M. Kampmanni ja P. S. Lupkini seltsis loonud; kooliõpetajateseminari Eesti keele õpekava ning seletusekiri ja selle kava järel kokkuvõetud alguskooliõpetaja-eksami nõuetekava leidis omale J. Jurkatamis üksikasjalise väljatöötaja; kodukooliõpetaja eksamikava jaoks seadis P. Pöld keskkooli 5.—8. klassi

õpematerjaali põhjal kirjanduseloov-kava, J. Aavik grammatikaosa kokku, V. Grünthal — keskkooliõpetaja eksami tarbeks kirjanduseloolise osa, kuna J. Aavik ja J. Jõe-ver grammatikaosa välja töötasid. M. Kampmann valmistab raamatute nimekirjad keskkooli biblioteegi jaoks, J. Neumann, M. Kampmann ja A. Laar alguskooli raamatukogu tarvis.

Nagu juba eespoolsetest ridadest selgub, on see komisjon Eesti keele õpekavad üksnes hariduseministeeriumi all olevate koolitüüpuste tarvidusi silmas pidades kokku seadnud; kuid ometi on seeläbi ka tööstuse- ja kaubanduseministeeriumi all seisvate õpeasutuste — kaubanduse- ja kommerts-koolide jaoks õpekavad valminud: kaubandusekoolile sünnib kõrgema alguskooli õpekava, kommerts-koolile — keskkooli oma.

Ka kooliraamatud, mis Eesti keele õpetamisel tarvitusel, võeti I alamkomisjonis lähema hindamise alla. Seda toimetasid iseäranis J. Korits (aabitsad), J. W. Weski (grammatikad), A. Laar ja J. Neumann (lugemiseraamatud). Kuid komisjon ei arvanud, ühest küljest, mitte kohaseks praegu olemas olevaid õperaamatuid käesolevate õpekavade juure üles märkida, ehk seda küll tavalik oleks olnud loota. Nende ülesmärkimine jäeti sel põhjusel ära, et need vähesed õperaamatud, mis praegu olemas, valmistatud õpekavadega igas tükis mitte kokkukõlas ei seisa ja seepärast — kui käesolevad kavad kord kooliülemuse kinnitust peaksid leidma — nõuetele vastavad õperaamatud suurelt jaolt alles tuleksid kokku seada või vähemalt senised ümber töötada. Komisjon ei leidnud, teisest küljest, aga ka võimaliku olevat õpekavade kokkuseadmist praeguste õperaamatute piiride külge siduda, vaid tahtis enese seeläbi tekkivaist asjata kitsendustest vaba hoida.

Alguskoolides tarvitavate Eesti keele õperaamatute kohta, millest meil teatav valik olemas, seadis komisjon järgmised nõuded üles:

1. Aabitsates peab häälikute, tähtede ning silbiliste ühenduste õpetamine sõnades kõige lihtsama ning kergemaga algama ja sealt aegamööda raskemale minema.

Üksikute sõnade lugemise järel tuleb võimalikult ruttu edasi minna mõtteliselt ühendatud tükki luge-misele.

Lugemisemehaanika harjutuste materjal peab sisuliselt võimalikult arusaadav, lihtne, kerge ja huvitav olema.

Üleüldse peab aabitsamaterjaal korralikult, järje- ja kava-kindlalt järjestatud olema.

Puudustest hoolimata leiti E. Petersoni „Eesti laste aabits ja I aasta lugemiseraamat“ koolis tarvitamiseks teiste seast kõige sündsam olevat ja uutele eeskavadele kõige enam vastavat, kuna J. Ploompuu „Aabits ja lugemiseraamat“ ja A. Tander'i „Lapse esimene raamat“ enam koduseks õppimiseks soovitavad leiti olevat. Teistest aabitsatest puutus rohkem puudusi silma.

2. Olemasolevaid kooli lugemiseraamatuid harutades peeti silmas kõige pealt nende sisulisi väärtusi: kasvatuslist, teaduslist, riiklikku, usulik-kõlvulist, ajaloo-tõe ning tehnika-ala külge ja pöörati tähelepanekut mõtete-avaldamise korralikkuse, õpeaastate kaupa materjaali jaotuse ja kergemalt raskemale mineva tükkejärjestuse peale; võeti arvesse ka pilti, trükikirja laadisid, arusaamata sõnade seletamist, raamatu paksust ja hinda. Kõige selle põhjal leiti M. Kampmanni „Kooli Lugemiseraamatu“ I jagu (3 talve jaoks), tema puudustest hoolimata, alguskoolide õperaamatuks esialgu ikkagi kõige kohasem olevat.

Komisjon peab väga soovitavaks, et alguskoolides iga õpeaasta jaoks oma isepäinis köidetud lugemiseraamat oleks; iseäranis I aasta kohta oleks see tingimata tarvilik. Lubada võib, et II ja III õpeaasta lugemiseraamat üheks raamatuks poogitaks; niisama võib ka IV ja V õpeaasta lugemiseraamat ühte köidetud olla. Lugemiseraamatu lõppu mahutatagu, iga õpeaasta kohta eraldi, õpekavale vastav koolilaste iseseisvate kirjalikkude harjutuste materjaal. Kõik lugemisetükid kui ka kirjalikkude harjutuste ained olgu nende raskust mööda järjestikku seatud — kergemalt raskemale.

3. Praktikalist rahvakooli grammatikat, mis uue õpekava nõuetele kõigiti vastaks, ei ole komisjoni läbikaalumist mööda meil veel mitte olemas. Kõige rohkem täidavad selle kava grammatikatarvidusi E. Petersoni „Algharjutused“.

Kesk- ja erikoolide jaoks tuleks sel korral, kui siin äratrükitud õpekava-eelnõud kooliülemuse kinnitust peaksid leidma, õperaamatud suurelt jaolt alles kirjutada; puuduvad nimelt niisugused kõige hädapäralisemad õperaamatud, nagu: Eesti kirjanduse teooria, Eesti keele süntaks, kirjan-

duselooline krestomaatia, Eesti keele metoodika ja lühike kirjanduselugu; ka Eesti keele eksaminõuetele vastavad raamatud tuleksid kokku seada.

Õperaamatute trükikirja küsimust harutades pidas komisjon põhjusemõtteliselt soovitavaks, et Eesti kirjanduses Gooti kirja asemel Ladina (antiqua) kirja hakataks tarvitama. See muutus tuleks ilma erandita kõigis meie kooliraamatutes ja õpeabinõudes läbi viia; ainult Piibli ja Kiriku Lauluraamatu kohta, mis ju ka koolides õpeabinõudena tarvitusel on, jäetakse küsimus lahtiseks. Et kirjauuendus trükikodades esiotsa raskusi võib tekitada, siis seab komisjon nõudena üles, et alles kaks aastat pärast selle kirjamuutuse-otsuse jõusseastumist Gooti kirjaga õperaamatuid koolides enam ei tohiks tarvitada.

Mis Eesti keele õpetajatesse puutub siis on siin esialgu kõik alles korraldamata: peale mõninga keeleteadlase ei leidugi meil peaaegu jõudusid, kel oma dokumentide põhjal seaduslik õigus oleks Eesti keelt kui eri-õpeasja koolis õpetada; iseäranis tuntav puudus on kesk- ja eri-õpeasutuste Eesti keele õpejõududest. Tuleviku ülesanne on niisugune asutus ehk komisjon elule kutsuda, kus võimalikuks saaks seesuguste õpetamiseõiguste omandamiseks sellekohaste kavade alusel eksamit teha. Niikaua kui asi selle poolest korraldatud pole, tuleb meil sagedasti ilma eri-ettevalmistuseta jõududega Eesti keele õpetamise alal leppida.

Komisjonis kestis järjekindel töö 13. märtsist 1915 kuni 3. jaanuarini 1916; hiljemini (24. jaanuaril ja 3. veebruaril 1916) lõpetati ainult veel mõned vähemad lisatööd (redigeeriti lõpulikult koolibiblioteekide eestikeelsete raamatute nimekirjad ja tõlgiti nad Vene keele). Ühtekokku pidas komisjon oma ülesannete täitmiseks 64 koosolekut ära, mis igaüks läbisegi 3 tundi kestis.

Kõik väljatöötatud õpekavad, seletusekirjad, raamatute nimekirjad, eksamikavad ja protokollid kirjutati pikema aja jooksul masinal ümber ja toimetati üheskoos 1916. a. suvel Riia õpekonna kuratori kätte (alguskoolide ja keskkoolide õpekavad said sinna esimest puhku juba 1915. a. sügisel), kus nad esmalt õpekonna Nõukogus, millest koolivalitsuse määrust mööda asjatundjatena ka prof. L. Masing, lektor J. Jõgever ja Dr. O. Kallas osa võtma on lubatud

kutsuda. Kuid tänini (novembrikuu alguni 1916) ei ole seesugusest Nõukogu koosolekust veel midagi kuulda olnud, nii et praegu alles teadmata on, millal siin äratrükitud eelnõud Nõukogus harutusele tulevad ja — heakskiitmise korral — lõpuliikudeks läbivaatamiseks hariduseministeeriumi edasi võivad minna.

Käesolevad kavad on küll alles kinnitamata, esialgu üksnes eelnõuna olemas; ometi ei saa nende praegust avaldamist asjataks ega enneaegseks pidada. Läheb ju Eesti keele õpekavasid nii mõnelgi pool meie koolides tarvis. Neid on senini tavalikult üksikud isikud mitmesuguses ulatuses ja lahkuminevilt seisukohtadelt valmistanud, ilma et sugugi sisu detailsusesse oleks mindud. Käesolevatel kava-eelnõudel, kui asjatundjate-kogu pikemaegse mitmekülgse ärakaalumise saadusel, oleks kahtlemata see teenus, et nad kõne all oleval alal õpeained kindlamini ära fikseerivad, kui seda meil tänini kunagi on tehtud, ja esimest korda selle eriaine üksikasjalisesse sisusse kogu ta ulatuses tungivad. Ühtlustagu nad seniseid Eesti keele õpekavasid edasiviival sihil!

J. W. W.

Üleüldised määrused Eesti keele õpetamise kohta.

1. Eesti keel on Tallinna- ja Liivimaal s u n d u s -lik kõigile kroonu, seltside ja eraõpeasutuste — niihästi alamate kui ka kesk- ja erikoolide — Eesti soost õpilastele, a) kui koolis 20% õpilasi Eesti rahvusest on ehk b) kui seal vähemalt 30 Eesti rahvusest õpilast on, kuigi need 30 õpilast üleüldisest arvust 20% välja ei tee.

2. Õpeasutustes, kus kooliskäijate eestlaste arv alla 20% ja väiksem kui 30 õpilast, on Eesti keele õpetamine fakultatiivne (mittesunduslik); siis jäetakse aga õpilastele võimalus rühmadeks ühineda, et sel teel emakeele õpetundisid üheskoos niisamasugustel tingimistel võtta, nagu koolide juures fakultatiivsete asjade eraviisilist õpetamist korraldatakse.

3. Õpeaja, õpemaksu, sisseastumise ja klassieksamite, edasijõudmise hindamise, õpeabinõude, raamatukogu j. m. asjus seatakse Eesti keel teiste sunduslike õpeasjadega täiesti ühe vääri peale.

1. tähendus. 1. punkti b all tähendatud juhustel võib õpilasi õpetuseandmise tarvis rühmadeks ühendada ja nende jaoks tunda üleüldistest koolitundidest eraldi seada.

2. tähendus. Seda silmas pidades, et tegelikult raskusi sünnitab kõrvalt kooli astujaid Eesti keele poolst ette valmistada, antakse seesugustele tarbekorral võimalus järgneva õpeaja jooksul Eesti keeles klassikohast eksamit teha; sealjuures on neil aga luba ikkagi koolitundides olla.

4. Kõigis õpeasutustes seisavad Eesti keele õpetajad niihästi nende haridusetsensuseliste nõuete kui ka teenistuse-õiguste poolst kõigi teiste sundusliste asjade õpetajatega ühe vääri peal.

Eesti keele õpetamise sunduslikkuse põhjusemõtet tarvilikuks tunnistades, käis komisjon oma töötegemisel järgmiste juhtmõtete järele:

1. Sunduslik emakeele õpetamine on tingimata tarvilik selleks, et emakeeles pakutavaist usulik-kõlvulistest põhjusõpetustest täielikult aru saada ja neid mõistusesse istutada.

2. Lastele emakeelt õpetades ja neis tema vastu lugupidamist kasvatades aitab kool õpilaste ja vanematekodu ning koduse ümbruse vahel sidet kõvendada, mille kaotamine noore inimese temale tarvilisest moraalisest toetusest ilma jätaks.

3. Ainult sel tingimisel, et emakeele õpetus sunduslik oleks, suudab kool, selle keele tundmist kindlale alusele rajades, oma kohalikkude elutingimiste läbi äramääratud riiklikku ja ühiskondlikku ülesannet täita, nimelt õpilasi ette valmistada viljakale tegevusele kohalikus ümbruses ja seega maa hariduselise tasapinna ja hea ainelise elukorra tõstmist edendada.

I. Alguskoolid.

A. Õpekava.

I õpeaasta.

Lugemise- ja kirjutamiseõpetuse algaste. Üksikute sõnade ja lühikeste lausete lugemine ja kirjutamine. Laste arusaamise kohaste lühikeste tükkide, luuletuste, vana-sõnade, mõistatuste j. m. lugemine, kusjuures enne seda tarvidust mööda lühikesi seletusi antakse.

Loetud tüki sisu jutustamine kooliõpetaja küsimuste najal ja jutuajamine loetud aine põhjal. Laste mõteteavaldamine selle kohta, mis nad näinud ja kuulnud, ühenduses sellega, mis läbi loetud. Kergete luuletuste päheõppimine kooliõpetaja abiga. Kirja-vahemärkide nimede tutvustamine.

Lugemise ja kirjutamise seltsis tutvustatakse lastele tegelikult esialgu järgmised õigekirjutuse alused:

a) vältete kujutamine kirjas (lühikesed ja pikad häälikud);

b) tähe d tarvitamine mitmuse nimetava lõpus;

c) b ja d tarvitamine ajasõnade kindla kõneviisi lõppudes;

d) lühendatud asesõnade õigekirjutus;

e) p, t, k (mitte b, d, g) tarvitamine sõna alguses;

f) suure algtähe tarvitamine kõne alustuses, punkti järel ja pärisnimeses;

g) sõnade silpideksjaotamine poolitamise otstarbeks.

Läbiloetud tüki ärakirjutamine kooli seinatahvliilt ja raamatust. Üksikute tuttavate sõnade ja lühikeste lausete kirjutamine etteütluse järele.

II õ p e a a s t a.

Korraliku ja arusaamisega lugemise harjutamine laste mõistuse kohaste jutustuste, muinasjuttude, luuletuste, valmide j. m. najal, kusjuures enne seda tarvidust mööda seletusi antakse.

Loetud tüki sisu jutustamine küsimuste varal ja ilma küsimusteta. Jutuajamine läbiloetud aine põhjal. Kergete luuletuste päheõppimine kooliõpetaja abil ja iseisvalt.

Eelmisel aastal läbivõetud esialgsete õigekirjutusealuste kordamine ja järk-järguline täiendamine:

a) b, d, g — p, t, k — pp, tt, kk tarvitamine;

b) täishäälikute kaksikhääleliste ühenduste ja umbhäälikute ühenduste õigekirjutus;

c) j tarvitamine;

d) h - tähega algavate sõnade kirjutamine.

Esialgne tegelik lihtlause tutvustamine (alus, ütlus ja seletavad sõnad, ilma et neid liikidesse jagataks). Tähtsamate kirja-vahemärkide tarvitamine. Sõnade peatõugude väljahaarutamine (asi, omadus, tegevus).

Loetud tüki ärakirjutamine. Raskuse poolest kohaste tuttavate lausete ja lühikeste tükkide kirjutamine etteütluse järele. Antud küsimuste peale kirjalikkude lauseliste vastuste kokkuseadmine.

III õ p e a a s t a.

Korraliku, arusaamisega ja mõnusa lugemise harjutamine mitmet liiki tükkide varal, kusjuures enne

seda tarvidust mööda seletusi antakse. Loetud tüki sisu jutustamine. Jutuajamine läbiloetud aine põhjal. Luuletuste ja valmide päheõppimine.

Eelmistel aastatel läbivõetud õigekirjutuse-aluste kordamine. Kõigi sõnatõugude tegelik äratundmine ja nimi- ning omadussõnade käänamise kui ka ajasõnade pööramise tutvustamine lõppude õigesti kirjutamise ots-tarbeks. Liite gi (ki) tarvitamine sõnade lõpul. Vahe-tegemine aegnimisõna tegijaütleva ja määrulise osastava lõpu vahel; näit. käija — käia, viija — viia jne. Tähed, mis võõrakeelsetes sõnades Ladina ja Gooti kirjas tarvitusel.

Uued tutvustused lihtlause alalt. Jutustavad, küsi-vad ja hüüdlauseid. Kokkuvõetud ja kokkuliidetud lause tegelik tutvustamine, ilma et kõrvalisi lauseid liikidesse jagataks. Kirja-vahemärkide tarvitamine.

Diktaat õpitud materjaalist. Loetud tüki kirjalik ümberjutustamine ja lühikeste mõttearenduste ning kirjade kokkuseadmine antud või enese valitud ainete üle.

IV õ p e a a s t a.

Mitmesuguse sisuga tükide lugemine arusaamise ja mõnuga, kusjuures lugemise eel tarvidust mööda seletusi antakse. Loetud tüki sisu jutustamine. Luuletuste, rahvalaulude, valmide ja „Kalevipoja“ üksikute kohtade pähe-õppimine. Lühikeste elulooliste teadete andmine tähtsamate kirjanikkude — loetud tükide ja luuletuste autorite kohta (v. V õpeaasta).

Selle kordamine, mis grammatikast juba läbi on võetud. Sõnade käänamine ja pööramine, kusjuures tähelepanekut sõnatüvede muutumise peale juhatakse, niipalju kui see õigekirjutuse pärast tarvilik on. Kokkuliidetud lause liikide — lauseühenduse ja lauseliituse tegelik tutvustamine. Kirja-vahemärkide tarvitamine loetud tüki läbi-harutamisel.

Diktaat õpitud kui ka õppimata materjaalist. Loetud tüki kirjalik ärajutustamine, sisu pea-osadesse jagades. Kirjad ja jutustavat ning kirjeldavat laadi mõttearendused antud ja enese valitud ainete üle.

V õ p e a a s t a.

Kunst- ja rahvaluule alalt võetud tükkide, tervete lühikeste kirjandusetoodete ehk nende osade lugemine ühes nende sisu jutustamisega ja nende mõtte ning plaani äratähendamisega. Teadete andmine tähtsamate autorite (F. R. Kreutzwaldi, J. W. Jannseni, L. Koidula, J. Kunderi, M. Weske, C. R. Jakobsoni, J. Hurti ja Juhan Liivi) elu ja kirjanduselise tähenduse kohta.

Luuletuste, rahvalaulude, valmide ja „Kalevipoja“ üksikute kohtade päheõppimine.

Kirjandusetoodete pealiikide tutvustamine läbivõetud materjaali põhjal.

Etümoloogiast ja süntaksist läbivõetud materjaalide ülevaade. Otsekohese kõne kirjalik ümberseadmine ebakoheseks ja ümberpöörduks. Valmide ja luuletuste ümbersõnastamine. Loetud tükkide sisu kirjalik ärajutustamine ühes plaani arendamisega ja peamõtte äratähendamisega. Mõtteharutused antud ja enese valitud ainete üle.

B. Seletusekiri.

Riia õpekonna alguskoolide Eesti keele õpekava piirkonda käivad järgmised koolide tüüpused: a) ev. Lutheri usu vallakoolid, Vene õigeusu abikoolid, linna alguskoolid, ministeeriumikoolid ja üheklassilised kroonu alguskoolid; b) ev. Lutheri usu ja Vene õigeusu kihelkonnakoolid; c) kaheklassilised ministeeriumikoolid ja kroonu alguskoolid.

Ev. Lutheri usu vallakoolidel ja Vene õigeusu abikoolidel, linna alguskoolidel, üheklassilistel ministeeriumi- ning kroonu alguskoolidel ja Vene õigeusu kihelkonnakoolide I klassil peab emakeele õpekava oma sisu kui ka ulatuse poolest ühesugune olema. Ühesugune emakeele õpekava peab niisamuti ka ev. Lutheri usu kihelkonnakoolidel, kaheklassiliste ministeeriumi-, kroonu alguskoolide ja Vene õigeusu kihelkonnakoolide II klassil olema. Esimest liiki koolide jaoks on kolme esimese õpeaasta Eesti keele õpekava määratud, teist liiki koolide jaoks — kolmanda ja neljanda õpeaasta oma.

Peaks aga eespoolnimetatud esimest liiki koolidele nelja-aastane õpekursus määratama, siis tuleb nende koo-

lide viimases, neljandas klassis emakeelt neljanda õpeaasta programmi järele õpetada; eeltähendatud teist liiki koolides tuleb siis viienda õpeaasta programm kahel õpeaastal (viiendal ja kuuendal) läbi võtta, õpematerjaali tarvilise süvendamise ja laiendamisega, kusjuures viimasel õpeaastal pea-tähelepanekut kirjalikkude tööde peale tuleb juhtida.

Käesoleva õpekava valmistamisel on järgmisi peapõhjusmõtteid silmas peetud:

1) See õpekava sisaldab eneses miinimumi (alamäära) alguskooli emakeele-õpetuse nõudeid.

2) Emakeele õpetamise lõpu-eesmärk alguskoolis on lapsi korralikult emakeeli kõnelema, lugema ja kirjutama õpetada: a) laste mõistuse kohaseid tükka soravalt, arusaamisega ja võimalikult mõnuga lugema õpetada; b) mitmet laadi mõttearendusi antud ja enese valitud ainete üle suusõnal ja kirjalikult valmistama harjutada, sealjuures õigekirjutuse-reeglite ja kirja puhtuse peale rõhku pannes; c) lastes armastust kasvatada iseseisva lugemise vastu, mida üheks nende edaspidise eneseharimise pea-abinõuks tuleb pidada.

3) Grammatika võetakse ainult praktiliselt läbi, sel määral kui see õigekirja omandamiseks tarvilik on, kusjuures õpilased võimalikult ise grammatikareeglid kooliõpetaja abil ja tema heaksarvamise järele välja harutavad, seda mõõda kuidas õpilaste arusaamine on edenenud.

4) Kogu kursuse emakeele-õpematerjaal olgu kontsentriselt seatud.

5) Eesti keele kui emakeele õpekava ei või Vene keele õpekavale mitte täiesti vastata: tal peab oma, emakeelele omane järjekindlus olema.

I õ p e a a s t a .

I kooliaasta (talve) tarvis emakeele õpekava valmistamisel peeti seda silmas, et mõnes kohas palju lapsi kooli astudes lugeda ega kirjutada ei mõista. Seesugusel juhtumisel tuleb lapsi kõige pealt lugema ja kirjutama harjutada. Kui aga lapsed juba kirjamõistjatena kooli astuvad, siis tuleb — kui tarvis, peale lühikest aabitsa kordamist — üksikute lausete ja lühikeste tükide lugemise ja laste jõu kohaste kirjalikkude harjutuste juure asuda.

Aabitsat läbi võttes — sel korral kui lapsed veel lugeda ei oska — peab kooliõpetaja enese loetud ehk jutustatud aine põhjal nendega mitmesuguseid kõnelemisi: kodusest ja koolielust, sellest, mis lapsed ise kõnealuses asjas näinud ja kuulnud. Nende kõnelemiste ehk jutustamiste otstarve on lastes õpetöö vastu huvitust äratada, nende kõnet arendada ja õpetööd esimestel õpeaegadel mitmekesiseks teha.

Kirjatükkide, luuletuste j. m. lugemise eel võib ka lühikesi seletusi tarvis minna: 1) lugemisetüki sissejuhatuse näol, mis lastes huvitust loetava tüki vastu peab äratama; 2) kui lugemisetükis sõnu leidub, mis lastele arusaamatad võiksid olla. Tarvilist rõhku pannakse lugemistehnika enese kui kirjamõistmise aluse peale; seepärast tuleb esimesel õpeaastal raskete ja laste mõistusele kättesaamata tükkide eest igapidi hoida.

Luuletuste päheõppimisel juhib kooliõpetaja tähelepanemist selle peale, et neid arusaamisega kätte õpitaks. Pähe õpitakse ainult kergeid ja lastele huvitavaid luuletusi.

Õigekirjutuse aluste tutvustamiseks on I klassis sellest küllalt, kui lastele seletatakse, et lühikesi häälikuid, niihästi täis- kui ka umbhäälikuid, ühe tähega kirja pannakse, pikki aga — kahe tähega.

Diktaat tuleb lastele täiesti tuttavast materjaalist võtta. Tähe h-ga algavaid sõnu kirjutamiseks ette üteldes võib kooliõpetaja I klassis h-häälikut sõna alguses välja rääkida.

Igasugustel kirjalikkudel harjutustel tuleb kirja selguse ning puhtuse peale tarvilist tähelepanekut pöörata.

II õ p e a a s t a.

Enne kirjatüki lugemist seletusi andes ja luuletuste päheõppimisel on tarvis neidsamu nõudeid täita, mis esimeselgi õpeaastal; ainult lugemine peab juba soravam ja mõnusam olema.

Õigekirjutuse alustega tutvustamine sünnib lugemise ja kirjutamise seltsis, kooliõpetaja heaksarvamist mööda kindlaks seatud korra järele. Täishäälikute kaksikhääleliste ühenduste ja umbhäälikute ühenduste õigekirjutust kõne alla võttes selgitatakse järgmist: 1) Kaksikhääleliste täishäälikute elementa ehk osajagused ei kirjutata kunagi

kahekordselt, näit. laud, jõud, au, õu jne.; 2) kahe täishääliku ühendamise puhul tähendatakse esimese pikk välde kirjas kahe tähega ära, näit. tuua, siia jne., aga teise täishääliku pikka välde ei kirjutata kunagi kahe tähega, näit. loeb, teab, näeb jne.; 3) kahe umbhääliku ühendamise puhul ei kirjutata neist kumbagi kahekordselt, näit. andma, lambad, kuld, raske, rahva jne.; 4) tähtede s ja h-ga ühendatakse p, t, k (mitte b, d, g), näit. lapsed, metsad, õhtud, vihku jne. Sellega ühenduses toonitatakse ka, et tähti v, h, b, d, g üleüldse kahekordselt ei kirjutata.

Diktaat peab õpitud materjaalist võetama. Kontroleerimise otstarbel võib etteütluseks vahel ka õppimata materjaali tarvitada. Materjaaliks, millest ülesantud küsimuste peale kirjalikka vastusid antakse, võib olla: loetud tüki sisu jutustamine, vaadeldud pildi, loodusenähtuste jne. kirjeldamine. Vastused peavad lühikestest, mõtte poolst ühenduses seisvaist lausetest kokku seatud olema.

III õ p e a a s t a .

Kolmandal õpeaastal nõutakse, et õpilastel juba enam-vähem hea lugemistehnika oleks, s. o. et nad küllalt soravalt, arusaamisega ja mõnuga loeksid. Tarvilist tähelepanemist tuleb ka selle peale juhtida, et õpilased kooli raamatukogust iseseisvalt raamatuid loeksid, nii et nad alguskoolist lahkudes enestega peale hea lugemistehnika ka lugemisearmastuse kaasa viiksid, mis ju üks nende edaspidise eneseharimise pea-abinõu on.

Luuletuste ja valmide päheõppimine sünnib niihästi klassis, nagu eelmistelgi aastatel, kooliõpetaja ülevaatusel ja juhatusel, kui ka kodus; seejuures jäetakse õpilastele juba enam iseseisvust nende kätteõppimise viisides.

Nende õigekirjutuse aluste kordamisel, mis eelmistel aastatel läbi võetud, tähendatakse juhtumuste peale, kus tähe s ees mitte p, t, k ei kirjutata, vaid b, d, g: kokkupandud sõnades, näit. raudsepp; ne-lõpuliste omadussõnade muutusekäänetes (*casus obliqui*), näit. kuldne — kuldse, urbne — urbse; mõnes määrussõnas, näit. vargsi, jõudsasti.

Et muudetavate sõnajagude lõppusid nende õigekirjutuse otstarbel tutvustada, selleks on küllalt, kui näi-

detena mõned nimi- ja omadussõnad küsimuste varal käänataks ja mõned ajasõnad pöörataks.

Lisaks sellele, mis II õpeaastal lihtlausest teatatud, tuleb kõrvaliste lausejagude tutvustamine võtta. Kokkuliidetud lausest antakse ainult esialgne aime, kui mitme lihtlause ühendusest, ilma et kõrvalisi lauseid liikideks jagataks.

IV ja V õpeaasta.

IV ja V õpeaastal loetakse klassis õpekrestomaatiast mitmesuguse sisuga tükka (usulik-kõlvulisi, ilukirjanduselisi, ajaloolisi, maadeteaduselisi j. m.), aga ka kooli raamatukogusse lubatud raamatuist lühikesi, kunst- ja rahvaluule alalt võetud kirjanduselisi tooteid, osadekaupa kui ka tervelt. Sellel astmel kantakse tarvilist hoolt ka lugemise mõnususe eest. Suusõnalise jutustamise puhul nõutakse õpilastelt: läbiloetud tüki sisu jutustamist kirjakeeles, plaani valmistamist ja tarvidust mööda peamõtte väljahaarutamist.

Kirjandusetoodete lugemise ja harutamisega käsikäes tähendatakse — peasjalikult V õpeaastal — nende peatõud ja liigid ära (jutustus, uudisjutt, eepos, draama jne.), niisamuti ka proosa- ning luulekeele vahe, selgitatakse nende tähendust ja antakse autoritest lühikesed eluloolised teated. Pööratakse tähelepanekut selle peale, et kooli raamatukogust raamatuid õpitundidest eraldi lugeda võetaks.

Luuletustest, rahvalauludest ja valmidest valitakse päheõppimiseks üksnes eeskujulikku ja niisuguseid, mis enne seda hästi läbi harutatud.

IV õpeaastal tutvustatakse lastele grammatikast tegelikult ja näitlikult nimi-, omadus-, arvu- ja asesõnade käänamist ühes sõnade tüve muutmise ja käänete nimede tarvitamisega, niisamuti ka ajasõnade pööramist kõigis kõneviisides ühes sõnade tüve muutmise ja niipalju kui see õigekirja pärast tarvilik on. Käänamise puhul juhatatakse ühtlasi tegelik käänete saamise viisi kätte; näit.: ainsuse käänded võtavad oma aluseks ainsuse omastava (sõbra — sõbrale, sõbraga, sõbrata), paljuse käänded aga ainsuse osastava (sõpra — sõprade, sõpradele, sõpradega).

Seda, mis eelmistel aastatel etümoloogiast ja süntaksist läbi võetud, korratakse ja täiendatakse V õpeaastal, et grammatikamaterjaali, mis lastel omandatud, süstematiseerida.

*

Mis laste endi valitud teemadega kirjatöösse puutub, siis on nende eesmärk see, et lapsed võõraid kõnekäänusid ega päheõpitud sõnakõlksusid masinlikult ei kordaks, vaid et nad seesuguste tööde varal vilumuse omandaksid, vabalt kirjeldada neid asju ja juhtumusi, mis neid huvitavad ja nendes aktiivse hingelise seisukorra tekitavad.

Kirjalikud tööd on vabad teemade valiku ja välimise kuju poolest. Ometi aga on ülitarvilik lapsi tehnikaliselt ette valmistada. Sääraseks ettevalmistuseks on tulusad kõige pealt ilukirjutus ja ära kirjutamine I ja II õpeaastal.

Et lapsed õpiksid lühikeste ja korralikult laiendatud lausetega kirjutama, selleks on tarvilik esiotsa (II õpeaastal) küsimusi ette panna, mille peale lapsed lühikesed kirjalikud vastused peavad andma. Küsimused võivad olla laste eneste elust või lugemisetükkide sisust, mis enne läbi harutatud. Hiljemini (III õpeaastal) kirjutavad lapsed oma tööd antud teemade peale, lühikeste laiendatud lausetega, kuid ilma et kooliõpetaja neile selleks küsimusi ette paneks. Pärast seda (IV õpeaastal) asuvad lapsed aegamööda niisuguste tööde kirjutamisele, mille teemad nende endi valitud, kuid üksnes kuju poolest vabad on; sisuliselt aga on ometi tarvilik need tööd nende raskust mööda meetoodiliselt süsteemi seada, et lastele mahti anda oma võimeid ja vaimujõudusid korralikult arendada. Viimaks (V õpeaastal) võivad lapsed omale ka juba ise, ilma kooliõpetaja abita, teemad valida.

Vabade kirjatööde käsitlusaineteks võivad olla järgmised teemad:

1. Kirjalikud jutustused piltide järele;
2. jutustused laste möödaläinud elust;
3. kirjutused sellest, missugused kavatsused lastel endi tuleviku kohta on;
4. kirjad vanematele, sõpradele, tuttavatele;
5. kirjatööde ümberarendamine monoloogilisest kujust dialoogilisesse;

6. tuttava koha, rahva tööde kirjeldamine; reisi- kirjeldused;

7. tuntud tõeasjade luuleline ümbermoondamine laste mõttelennu arendamiseks; näit.: a) mida uulitsakivid võivad jutustada, b) õuekoera kaebtus, c) vana jõulukuuse jutustus, d) kuuse- ja männipuu vaidlus.

C. Eestikeelsed raamatud

Riia õpekonna alguskoolide õpilaste raamatukogu jaoks.

(Märgiga * tähendatud raamatuid on õpilased kohustatud klassis ja kodus lugema.)

I õpeaasta.

Karrik, V., Piltidega lastejutud, I ja II kogu.

*Bornhöhe, E., Punamütsike, Lumevalgeke, Hans ja Kreet, Kibuvitsa õieke. (Piltidega.)

Hindrey, K. A., Pambu Peedu, Seene Mikk, Piripilli Liisu. (Piltidega.)

*Eesti ennemuistsed jutud lastele, Hindrey piltidega. Sööti kirjastus.

Luiga, G. E., Kirju kari. (Piltidega.)

Ploompuu, J., Laste maailm. (Piltidega.)

*Eisen, M. J., Eesti ennemuistsed jutud.

Peterson, E., Ennemuistsed jutud Reinuvaderist rebasest.

Kuusik, T., Isand Kukerpalli reisilugu.

Ansomardi, Lastejutud.

Vali õeke, Vene keelest O. Truu.

Vennake ja õeke, vaatemäng lastele.

Wagner, H., Lookesed loodusest, trükki toimetanud M. Kampmann.

Lasteleleht, „Postimehe“ kaasanne, 1901—1916.

II õpeaasta.

Grimm, vennad, Laste kodu ja muinasjutud.

*Kunder, J., Eesti muinasjutud.

Kaval Hans ja Vanapagan, Pihlaka väljaanne, piltidega.

Reinuvader Rebane, Kreutzwaldi tõlgitud.

*Uustalu, T., Laste Kalevipoeg.

Thompson, Seton, Laanehunt, eestistanud A. Põllusaar.

Hauff, V., Muinasjutud lastele.

*Süda, P., Suur Tõll, Saaremaa vägimees.

Lagerlöf, S., Karri ja Hallkasuka elulugu. Tõlkinud M. Nurm.

Ewald, Karl, Muinasjutud loodusest, Eesti keele A. Haawa.

*Suve Jaan (Sommer, J.), Luige Laos.

Vaga Jeenoveeva elulugu.

Wilde, O., Õnnelik kuningapoeg ja teised jutud. Inglise keelest M. Kurs-Olesk.

*Robinson Krusoe.

- Eisen, M. J., Väike Kalevala.
 — Kuningajutud.
 — Eesti muistsed jumalad ja vägimehed.
 — Mõista, mõista, mis see on!
 Sööt, K. E., Lühikesed lood lastele.
 Kuhlbars, Fr., Laste laulik.
 Lasteleht, „Postimehe“ kaasanne, 1901—1916.

III õpeaasta.

- J. W. Jannseni kirjad I—XX.
 *J. W. Jannseni kirjadedest: Maa targad, Nurme Liisa, Uus ja vana va-
 riseer. Kuidas enne olnud. Saardami linna puusepp. Menschikov.
 Kreutzwald, Fr. R., Eesti ennemuistsed jutud.
 *Koidula, L., Ojamõlder ja tema minija.
 Liiv, Jakob, Vihud I.
 *Weske, M., Eesti rahvalaulud I ja II.
 Piirikivi, A., Esimesed luuletused.
 Kitzberg, A., Maimu.
 *Hurt, Dr. J., Pildid isamaa sündinud asjust.
 Grossschmidt, O., Eestlaste ajalugu.
 Pödder, M., Bob Ellerhein.
 *Pärn, J., Oma tuba, oma luba.
 — Jumala abiga omast jõust.
 Lattik, J., Meie noo.ed.
 *Liiv, Juhan, Käkimäe kägu.
 — Nõia tütar.
 — Luuletused.
 *Jögewer, J., Eesti ennemuistsed jutud.
 Anderseni muinasjutud, Eesti keele välja valinud Anna Haawa.
 Münchhauseni imevärvi juhtumised maal ja merel. Eesti keele välja
 valinud Anna Haawa.
 Vestelood loomadest, Eesti keele Anna Haawa.
 Kiwi, A., Meie murult.
 — Põllu pealt.
 Mändmets, J., Koduküla vainult.
 — Oma õuest.
 Grünfeldt, P., Killud.
 Budde, Dr. E., Vested loodusest, tõlkinud H. Oras.
 Buck, W., Petseri eestlased.
 Päiväranta, P., Soome uudisjutud.
 Zschokke, H., Kuldala.
 Lagerlöf, S., Legendad Kristusest.
 — Nils Holgerssoni imelik teekond läbi Rootsimaa.
 Ansomardi, Murueide tütar.
 Beecher Stowe, Tomi-onu onnikene.
 Ernst, Otto, Asmus Semperi noorusemaa, Eesti keele Anna Haawa.
 Tuhat-üks ööd. Hommikumaa muinasjutud, tõlkinud H. Oras.
 Münther, O. H., Sulejoonistused.
 Tshechov, A., Väljavalitud jutud, tõlkinud O. Truu.
 Kampe, J. H., Kolumbus, Ameerikamaa ülesleidmine.
 Kõrw, J., Asujad Kanada metsas.

- Ploompuu, L., Karskusetöös.
 Rull, A., Ühismängud nooresoole.
 Jürmann, M., Öndsä Keisri Aleksander II elu ja hale surm.
 Romanovite suguvõsa.
 Suve Jaan, Vene süda ja Vene hing.
 Prants, H., Eestimaa Vene riigi alla saamine.
 Kuusik, T., Suur Vene-Prantsuse sõda.
 Ingraham, H., Vürst Taaveti kojast.
 Frey, Maa, kus Jeesus elas.
 Lunkevitsh, V., Taiga ja tundrad.
 — Taeva laotus ja taeva tähed.
 — Veealune riik.
 Lunkevitsh, V., ja Teichert, G., Meie nägemata sõbrad ja vaenlased.
 Luiga, G. E., Maakera elulugu.

IV õpeaasta.

- Fr. R. Fählmanni kirjad.
 *Kreutzwald, Fr. R., Kalevipoeg. Eesti nooresoole toimetanud P. Org.
 — Kilplaste imevärki jutud ja teod.
 O. W. Masingi kirjad I—IV.
 *Koidula, L., Säärane mulk.
 Eisen, M. J., Eesti vanadsõrad.
 — Eesti rahvalaulud.
 *Kunder, J., Kroonu onu.
 Pärn, J., Must kuub.
 — Juhan ja Adele.
 *Bornhöhe, E., Tasuja.
 — Vürst Gabriel.
 — Villu võitlused.
 *Liiw, Juhan, Vari.
 — Elu sügavusest.
 Tamm, Jakob, Lugulaulud.
 *Weske, Dr. M., Laulud.
 Reinwald, A., Laulud.
 Bergmann, J., Laulud.
 Lipp, M., Kodu kannid I ja II.
 Suburg, L., Liina.
 *Haawa, Anna, Väiksed pildid Eestist.
 Gansberg, F., Kuidas inimesed vanast elasid, tõlkinud Anna Haawa.
 Schalk, Rooma muinaskangelased, eestistanud Anna Haawa.
 * — Greeka muinaskangelased, eestistanud Anna Haawa.
 Bergmann, J., Üleüldine ajalugu I. Vana aeg.
 Wilde, E., Kännud ja käbid.
 Kitzberg, A., Külajutud III anne.
 — Punga-Mart ja Uba-Kaarel.
 Kõrw, J., Kindel eesmärk.
 Jõgewer, J., Ärkamisel.
 Mändmets, J., Talgud.
 Peterson, E., Ei ialgi.
 Tammsaare, A. H., Rahaauk.
 Jakobson, P., Udumäe kuningas.
 Luts, O., Kevade I ja II.

- Aho, Juhani, Laastud.
 Read, Maine, Südamesse trehvanud.
 Voss, R., Elavad tulelondid.
 Ben Hur ehk Golgata, Eesti keele toimetanud Jakob Kõrw.
 Laatsarus, tule välja, ümber pannud J. Kõrw.
 Verne, Jules, Reis ümber maailma 80 päevaga.
 — Kapten Granti lapsed.
 Kipling, R., Dshungli raamat „Moggli“, ümber pannud M. Pärna.
 Reiman, W., Eesti muinasusk.
 Eisen, M. J., Eestlaste sugu I ja II.
 — Tähtsad mehed.
 Leisman, N., Oigeusu ajalugu Baltimaal.
 Lipp, M., Kodumaa kiriku ja hariduse lugu.

V õ p e a a s t a .

- Hurt, Dr. J., Vana kannel.
 *Kreutzwald, Fr. R., Lembitu.
 Eisen, M. J., Kõu ja Pikker.
 — Eesti-, Liivi- ja Kuramaa ajalugu.
 *Kunder, J., Kingu Laos.
 Jakobson, C. R., Kolm isamaa kõnet.
 — Artur ja Anna.
 *Saal, A., Vambola.
 — Leili.
 — Päris ja prii.
 *Aspe, E., Ennosaare Ain.
 — Kasuõde.
 Järw, J., Vallimäe neitsi.
 *Liiw, Juhan, Kirjatööde kogu.
 Liiw, Jakob, Kõrbe lõvi.
 Kitzberg, A., Libahunt.
 *Kallas, Aino, Mere tagant I ja II.
 Ansomardi, P., Elu pudemed.
 *Wilde, E., Külmale maale.
 — Prohvet Maltsvet.
 *Sööt, K. E., Mälestused ja lootused.
 Haawa, Anna, Luuletused I—III.
 — Lained.
 Suits, G., Tuulemaa.
 Enno, Hallid laulud.
 Needra, A., Mees mehe vastu.
 Pantenius, Th., Kelleste omad.
 Kuusik, T., Elu Tsaari eest.
 Gogol, N., Taras Bulba.
 Sienkiewicz, H., Kahe ilma vahel.
 Farrar, F. W., Jeesuse maapealne elu.
 Schneller, L., Paulus, paganate apostel.
 Sitska, J., Üleüldine ajalugu I—IV.
 Hurt, J., Eesti astronoomia.
 Jürgens, J. L., Lühikene astronoomia.
 Reiman, W., Eesti põllutöö ajalugu.
 — Eesti sepis.

- Reiman, W., Eesti kodu.
 — Kivid ja killud.
 Kurrik, J., Kolm suurt lugu.
 Raudsepp, Joh., Mõistlik mesinik I ja II.
 Odegaard, N., Põllutöö õpetus.
 Raamot, Dr. J., Piimatalituse õpetus.

II. Kõrgemad alguskoolid.

A. Õpekava.

I k l a s s (2 tundi nädalas).

1. Mitmesuguse sisuga tükkide mõnus ja arusaamisega lugemine ühes seletustega. Loetud tüki sisu jutustamine. Luuletuste, rahvalaulude ja „Kalevipojast“ üksikute järkude päheõppimine. Lühikeste elulooliste teadete andmine tähtsamate kirjanikkude kohta, kes loetud tükid ja kirjandusetooteid on loonud.

2. Selle kordamine, mis alamas koolis grammatikast läbi võetud. Kõigi sõnatõugude tegelik tutvustamine. Sõnade käänamine ja pööramine ühes sõnatüvede muutmisega. Kokkuliidetud lause tutvustamine: lauseühendus ja lauseliitus. Kirja-vahemärkide tarvitamine kokkuliidetud lauses.

3. Diktaat õppida-antud ja õppimata tükkidest. Loetud tüki kirjalik ärajutustamine ja tema sisu peajärkudesse jaotamine. Kirjad ja jutustavat laadi kirjutused antud ja oma valitud teemade üle.

II k l a s s (2 tundi nädalas).

1. Kunst- ja rahvaluule alalt võetud tükkide, tervete lühikeste kirjandusetooteid ja nende osade lugemine. Rahva-muinasjuttude näidete ja rahvajutu „Suure Tõlli“ tutvustamine. Loetud tükkide sisu jutustamine.

Luuletuste, „Kalevipojast“ üksikute järkude ja kunstproosa näidete päheõppimine. Mõnusa lugemise harjutused.

Proosa- ja luulekeele vahe äratähendamine.

Lühikeste elulooliste teadete andmine loetud kirjandusetooteid autorite kohta.

2. Etümoloogiliste teadmiste süstemaatiline kokkuvõte ühes sõnasünnitusesse puutuvate täiendustega. Nimi-, omadus-, aja- ja määrussõnade tähtsamad tuletuse-ained (suffiksid). Kokkupandud sõnad.

3. Diktaat õppida-antud ja õppimata tükkidest. Otsekohese kõne kirjalik ümberseadmine ebakoheseks ja ümberpöörduvalt. Loetud tüki sisu lühike kirjapanemine. Kirjatöö plaani valmistamine. Kirjutused antud ja enese valitud teemade üle. Mälestuste, jutustavat laadi kirjelduste ja võrdluste kirjapanemine.

III k l a s s (2 tundi nädalas).

1. Paremate rahvalaulu-näidete ja eepose „Kalevi poja“ pea-osade lugemine ning harutamine ühes rahva elu-olu ja usuliste arvamiste seletamisega kui ka rahva loomevõime iseäralduste selgitamisega. Uue aja kirjandusest valitud toodete lugemine ja harutamine; näit. J. Pärn'i „Oma tuba, oma luba“, L. Koidula „Säärane mulk“, A. Kitzberg'i „Libahunt“, mõned Koidula, Weske j. t. lüürikalised tööd. Ühtlasi tutvustatakse õpilasi kirjanduse-toodete pealiikidega.

2. Lauseõpetuseliste teadmiste süstemaatikaline kokkuvõte ühes lahtuseharjutustega.

3. Loetud toodete sisu kirjalik harutuselevõtmine. Jutustavat ja kirjeldavat laadi teemad.

IV k l a s s (2 tundi nädalas).

1. Kirjandusetoodete lugemine ja harutamine ajaloolises järjekorras. Autorite elukäigu ning nende tähenduse tutvustamine.

a. Rahvaluule üleüldine ülevaade varemalt loetud kirjandusenäidete põhjal.

b. Näited kirjanduse vana ajajärgu esitajate tööd: Georg Müller'i „Jutlus katkust“; Ev. Lutheri usu kirikulaulude näited, mis H. Stahl Saksa keelest tõlkinud; Johann Hornung'i tõlgitud näited Uuest Testamendist ja Ev. Lutheri usu kirikulauludest (näit. „Ma tulen taevast ülevalt“).

c. Näited esimeste ilmliku kirjanduse esitajate tööd: Fr. G. Arvelius'e valitud jutud ja luuletused; O. R. Holtz'i jutud väljavalikus (näit. „Jut on se koroke, õpetus on se ivva“); O. W. Masing'i jutud väljavalikus; J. W. Jannseni „Uus variseer“, „Maatargad“, „Nurme-Liisa“ ja luuletused.

d. Rahvusliku kirjanduse esitajad: F. R. Fählmann'i müütosed; Fr. R. Kreutzwald'i eepos „Lembitu“ ja luuletused; L. Koidula luuletused, uudisjutt „Ojamõlder ja tema minija“; M. Weske luuletused; J. Kunder'i lust- ja vaatemängud väljavalikus; E. Aspe „Ennosaare Ain“; Juhan Liiv'i „Käkimäe kägu“, „Nõiatütar“ ja „Vari“; Ed. Wilde uudisjutud (näit. „Külmale maale“) ja romaanid (näit. „Mahtra sõda“, „Kui Anija mehed Tallinnas käisid“); A. Kitzberg'i „Veli Henn“ ja draamad.

2. Kirjalikud tööd peajasjalikult kirjanduselise sisuga teemade üle.

Tä h e n d u s. Kõigis klassides peab kogu eestikeelseid raamatuid olema, mis õpilastele sunduslikuks koduseks lugemiseks soovitatavad.

B. Seletusekiri.

Kõrgemate alguskoolide Eesti keele õpekava viib sealt edasi, kuhu alama alguskooli kolme esimese õpeaasta õpekava järele jõutud. Ta on nõnda kokku seatud, et esimese õpeaasta õpekava viie-aastase rahvakooli neljanda õpeaasta ja keskkoolide teise klassi programmiga kokku käib. Teise õpeaasta kava, mis keskkooli kolmanda klassi omaga kokkukõllasse seatud, läheb mõnes tükis rahvakooli viienda õpeaasta omast selle läbi lahku, et seal tarvis on kursusele ümarikku lõppu teha; et aga nõuete tasapind ühekõrgune on, siis ei takista see viieklassilise rahvakooli lõpetajaid kõrgema alguskooli kolmandasse klassi astumast. Kolmas klass vastab üleüldiselt keskkoolide neljandale klassile, ehk siin jällegi ka kõrgema alguskooli hariduseümarikkuse tarvidust arvesse võetakse. Neljas klass on omast kohast iseseisev tervik.

1. Seletustega lugemine.

Eesti keele õpetamise aluspõhjaks on seletustega lugemine. Sellekohaseks materjaaliks on esiotsa üksikud tükid ja iseseisvad tootesad lugemiseraamatust, pärastpoole aga ka terved rahva- ja kunstluule-tooted.

Esimest liiki materjaali lugemise peajasjalik ülesanne on õpilase keelt uute kõnekäänudega rikastada, teiste mõtete edasiandmise võimet arendada, tükist läbiulatavat

ideed, mõtete loogikalist ühendust ning ühtesobivust (plaani) välja harutada. Sellega käsikäes selgitatakse proosa- ja luulekeele vahesid, antakse lühikesed teated loetavatest autoritest ja nende tähendusest.

Teist liiki materjaal, mida juba II klassist peale hakatakse tarvitama, peab õpilase aegamööda ka sisemisesse kirjandusetoote ilma viima, nimelt sel teel, et kirjaniku poolt toote aluseks võetud läbielamiste iseloomu selgitatakse ja ära näidatakse, kuidas teatavad avaldused ja vorm kirjatöös neile läbielamistele vastavad. Selles mõttes kõige lihtsamaks nähtuseks on rahva muinasjutt, mis eneses kogu loodust hingestab, ja rahvajutt „Suur Tõll“, mis heasüdamelisusega seltsivast kehalisest jõust suuresti lugu peab. Nende tööde harutamisel on õpetajal ülesandeks õpilasi kõige sagedamini ettetulevate kujuka (piltliku) keele vormidega tutvustada.

III klassis „Kalevipoega“ ja rahvalaulusid lugedes on tarvilik selle juures peatada, kuidas neis rahva elu-olu ja usulised arvamised peegelduvad, ja tähelepanekut rahvaluule välimise tehnika ning luuelise avalduse abinõude peale pöörata. Kunstluule-tööde lugemisel tähendatakse — peale sisujutustuse, peamõtte väljajaharutuse, tegelaste karakteristika ja nende tegevuste — ka veel kirjandusetoote selts ja liik ära (eepos, draama, jutustus jne.) ja töötatakse kirjanduseteooria alused tegelikult välja. Selle eesmärgi kohaselt valitakse ka harutatavad näited, mille asemele kooliõpetaja oma heaksarvamist mööda ka teisi näiteid võib võtta, mis neidsamu nõudeid täidavad ja millel niisamasugune kirjanduseline väärtus on.

IV klassis on ühendavaks lugemise lähtekohaks loetavate kirjanikkude kui teatava ajajärgu esitajate, uute aadete, tunnete ja püüete avaldajate, uute vormide loojate, kirjakeele täiendajate isik ja elu. Siin antakse üldine kordav ülevaade rahvaluulest, valgustatakse näitustena kõne alla võetud tootesade põhjal kunstluule esimeste esitajate ja mõnede ilmaliku kirjanduse alguseaja esitajate teenuseid ja seletatakse õpekavasse ülesmääratud kirjandusetoote lugemise vältusel, missugune tähendus uue aja kirjanduse parematel esitajatel on. Sel kombel tekib kirjanikkude tegevusest järjestik pilt, mis Eesti kirjanduse ajaloolisest arenemisest ettekujutuse võivad anda.

Näidete eneste lugemise puhul peab õpetuseandja kõigis klassides üksnes paremaid, kõige iseloomulikumaid ehk raskemaid osasid täielikumalt seletama; muidu aga tuleb õpilase enese hooleks jätta loetava tüki mõttesse tungida ja sellest kooliõpetajale üleüldistes joontes aru anda. Et aga mitte üksnes õpekavas kättejuhatatud töösid ei loetaks, vaid et koolisolijad kõige õpeaja jooksul ka teiste väärtuslikumate Eesti kirjanduse toodetega tutvust teeksid, soovitab õpetuseandja kõigis klassides koduseks lugemiseks vabal ajal ehk koolitöö seisujal raamatuid iseäralisesse nimekirja võetud seeriast ja kontroleerib aeg-ajalt selle ülesande täitmist.

2. Grammatika.

Grammatika-alal jätkatakse kõrgemas alguskoolis esimesel aastal grammatika põhjusõpetuste tegelikku omandamist, mis alamas alguskoolis alustatud. Käesoleva õpekava ülesanne on grammatika õpetamist omandatud teadmisi süstematiseerides ja laiendades edasi viia. Kuid õpetamise eesmärk jääb, nagu ennegi, ikka tegelikuks, s. o. grammatika peab seda kindlustama, et sunnõnaline ja kirjalik avaldus teadlikus õigekirjutuse-praktikas korralik oleks. Seepärast tuleb grammatika õpetamine kõrgemas alguskoolis tingimata seletuselise lugemise materjaaliga ühendusesse seada, mis läbi arusaamine peab tärkama, et grammatika muud ei ole kui elavast keelest keele enese paremaks omandamiseks väljharutatud seaduste kogumus.

3. Kirjalikud tööd.

Kahel esimesel aastal antakse õigekirjutuse omandamisele kirjalikkude tööde seas veel tähtis koht; seepärast on diktaat õppida-antud ja õppimata materjaalist aeg-ajalt tarvilik. Muidu aga seatakse kirjalikud tööd, ühest küljest, selle järele, mis tundides seletustega lugemise eesmärgiks on võetud, teisest küljest peavad nad õpilaste endi mõtete iseseisva käsitamise võimet arendama. Et õpilased seletustega lugemise materjaali niihästi sisuliselt kui ka mõtete loogikalise arenduse ja leksikaal-stilistikalise väljenduse poolest paremini omandaksid, võetakse kõigis klassides seda, mis läbi loetud, ka kirjalikult harutusele. Esihakatuses sünnib harutamine lihtsa ärajutustamise teel,

milles kas võimalikult originaali kõnekäänudest kinni peetakse või oma sõnu otsekohesest või ebakohesest kõnes tarvitakse; hiljemini nõutakse sisujutustamist õpilase enese valmistatud plaani järele ja konspekti sisse kokkuvõtet. Tervete kirjandusetoote harutamise puhul pannakse õpilastele ette ka toote tegelaste iseloomusid kirjeldada.

Oma mõtete avaldamise harjutuseks soovitatakse I klassis kirju kokku seada, millel ka puht-tegelik tähendus on, ja jutustavat laadi töösid kirjutada. II klassis tuleb jutustavale elemendile kirjeldav lisaks ja käsitatakse jutustav-kirjeldavat laadi teemasid. III ja IV klassis on teemad mitmesugused.

Mingi iseseisva käsitusevormi juure ei tohi aga enne asuda, kui suusõnalistel kõnelemistel sellekohane ettevalmistus on sündinud, milleks ühist näituste väljatöötust tuleb pidada.

Igasuguste kirjalikkude tööde puhul tuleb rõhku selle peale panna, et õpilastel arusaamine oma töö eesmärgi kohta ei puuduks, s. o. tuleb tähelepanekut pöörata teemade kui ka selle peale, et õpilased oma mõtteid kindla plaani järele oskaksid korraldada. Selles sihis harjutatakse õpilasi I klassist peale, niipalju kui tarvidus nõuab, läbi loetud tüki jutustamisel sisse peaosadeks jagama ja oma kirjatööde etteotsa lühikest peamõtete juhtkava, hiljemini ka plaani paigutama.

C. Eestikeelsed raamatud

kõrgemate alguskoolide raamatukogude jaoks, mida õpilastele lugemiseks tuleb soovitada, on needsamad, mis keskkooli vastavatel klassidel (II—V). Need nimekirjad leiduvad alamal, keskkoolide õpekaava juures.

III. Keskkoolid.

A. Õ p e k a v a.

Käesolev õpekaava on kõigi keskkoolide kursuse jaoks kokku seatud. Materjal on nõnda ära jaotatud, et kõige olulisema ja tarvilikuma läbivõtmine VII klassis lõpeb; VIII klassis aga, kus niisugune olemas, nagu näit. poeglastegümnaasiumides, tuleb seda, mis eelmistel aastatel läbi võetud, laiendada ja korrata.

Tütarlasteregümnaasiumide VIII klassi jaoks, kus Eesti keelt kui eriasja õpetatakse, on nende nõuete kohaselt, mis Eesti keele kodukooliõpetaja eksamil tarvis teada, ise-programm valmistatud.

Eesti keele õpetamine algab juba alamas ettevalmistamise-klassis, s. o. esimestel kooliõpetuse sammudel. Emakeel on tingimata tarvilik ja asendamata iseäranis sel astmel, kus vaja on õpetust koduse elu-olu peale rajada ehk seda vähemalt arvesse võtta ja kus üleminek perekonnast kooli võimalikult aegamööda, ilma järskude murranguteta peab sündima.

Siin pakutavas õpekavas on kaks ettevalmistuse-klassi arvesse võetud. Kolme ettevalmistuse-klassiga (ehk ettevalmistuseklassi-jaoskonnaga) koolides jaotatakse seesama materjaal kolme aasta peale, kusjuures rohkem ruumi lugemisele, piltide varal jutuajamistele ja kõnelemiseharjutustele antakse.

Eesti keele õpetust määratakse igale ettevalmistuseklassi jaoskonnale 3, I—VII klassile 2 ja VIII klassile 1 tund nädalas. Tütarlasteregümnaasiumide VIII klassis, kus Eesti keelt kui eriasja õpetatakse, on tundide arv niisama suur kui uutes keeltes.

Alam ettevalmistuse-klass (3 tundi nädalas).

1. Kõnelemiseharjutused ja piltide varal jutuajamised laste kodusest ja koolielust, ümbritseva elu asjadest ja nähtustest. Muinasjuttude vestmine. Kergete luuletuste, rahvalaulude, vanasõnade ja juttude päheõppimine.

2. Aabitsa tutvustamine ja lugemise- ning kirjutamiseharjutused. Läbiloetud tüki jutustamine kooliõpetaja küsimuste varal ja ilma nendeta. Seinatahvliilt ja raamatust ärakirjutamine.

Ülem ettevalmistuse-klass (3 tundi nädalas).

1. Lugemine ühes seletustega. Harjutused loetud tüki täielauselises jutustamises. Luuletuste ja valmide päheõppimine.

2. Lause, sõna, silbi ja hääliku tegelik tutvustamine. Täis- ja umbhäälik. Suur täht lause ja nimede alguses. Sõnade poolitamine.

3. Loetud tüki ära kirjutamine raamatust. Päheõpitud luuletuste üleskirjutamine. Kirjalikud vastused, teksti sõnades, loetud tükkidest võetud küsimuste peale. Õigekirjutuse harjutused.

I klass (2 tundi nädalas).

1. Lugemine ühes seletustega. Harjutused selgemas ja mõttepärasemas lugemises, luuletuste ja valmide õiges rõhutamises, loetud tüki mõistlikus ja ladusas jutustamises.

2. Grammatikateadmised: Tegelik häälikuväldete ja sõnarõhu tutvustamine. Sõnatõugude: nimi-, omadus-, ase-, arvu-, ajasõna j. t. äratundmine. Kõige lihtsamad nimi-, omadus-, arvu-, aja- ning asesõnade käänamise ja ajasõnade pööramise vormid. Lihtlause. Lause alus ja ütlus. Tähtsamad juhtumised, mil punkti, komma, küsimise- ja õhkamisemärki tarvitatakse.

3. Loetud tüki ära kirjutamine raamatust. Õigekirjutuse harjutused ühes reeglite põhjendusega, läbivõetud grammatikamaterjaali piirides. Diktaat seletustega. Loetud ehk jutustatud tüki kirjapanemine.

II klass (2 tundi nädalas).

1. Lugemine ühes seletustega. Luuletuste, valmide ja jutustavat ning kirjeldavat laadi proosatükkide päheõppimine. Mõnusa lugemise harjutused.

2. Grammatikateadmised: Tähtsamad juhtumised, mil häälikud sõnas muutuvad. Kõigi sõnatõugude lähem tutvustamine. Sõna etümoloogialised osajaod (juur, tüvi, tuletuseliide, lõpp). Lause pea- ja kõrvaliste liikmete selgitus. Kokkuliidetud lause, pea- ja kõrvalise lause, kokkuvõetud lause mõiste. Kirja-vahemärkide tarvitamine nendes lausetes.

3. Kirjalikud tööd: Raamatust ära kirjutamine. Pike-mate jutustuste kirjapanemine otsekoheses ja ebakoheses kõnes. Luuletuste sisu kirjalik ärajutustamine. Oma elujuhtumiste üleskirjutamine. Kirjade kirjutamine. Diktaat seletustega.

III klass (2 tundi nädalas).

1. Seletustega lugemine. Luuletuste, valmide ja kunstproosa näidete päheõppimine ja nende mõnus luge-

mine. Rahva muinasjuttude näidete, rahvajutu „Suure Tõlli“ tutvustamine. Loetud tüki plaani ja loogikalise ühenduse äratähtsustamine.

2. Etümoloogiateadmiste süstemaatiline kokkuvõte ühes järgmiste täiendustega: Sõnade tuletamine. Nimi-, omadus-, aja- ja määrussõnade suffiksid. Kokkupandud sõnad. Lahutuseharjutused. Grammatikaliste õigekirjutuse-reeglite kokkuvõte.

3. Kirjalikud tööd: Loetud tüki kirjalik ärajutustamine. Loetud tüki sisu kokkuvõte. Mälestuste kirjapanemine. Kerged jutustavat laadi kirjeldused. Võrdlused.

IV klass (2 tundi nädalas).

1. Eepose „Kalevipoja“ lugemine ja harutamine ühes rahva loomevõime iseäralduste seletamisega ja reaali-ate selgitamisega. Kooliõpetaja valiku järele mõnede niisuguste uuema aja kirjandusetoote lugemine ja harutamine, millel Eesti kirjanduselooline tähtsus on.

2. Süstemaatiline süntaksikursus ühes lahutuseharjutustega.

3. Kirjalikud tööd: Läbiloetud tüki kirjalik ärajutustamine. Loetud tüki sisu kokkuvõte. Jutustav-kirjeldavat laadi teemad.

V klass (2 tundi nädalas).

1. Kirjanduselugu: Eesti kirjanduseloo sissejuhatus: tutvustamine rahva tüüpiliste iseäraldustega, vanade eestlaste geograafiliste elutingimistega ning seltskondliku elukorraga; nende usulised vaated (surnute- ja vaimudekultus, jumalad).

Rahvaluule näidete lugemine ja harutamine: Rahva muinasjuttude ja rahvalaulude tähtsamate kogude tutvustamine. Müütosed ja muinasjutud kodukäijatest, metsa- ja vetevaimudest, libahuntidest, Vanapaganast. Elu-olu muinasjutud. Rahvalaul, tema välimine vorm ja liigid. Müütoseliste, legendiliste, muinasjutuliste ja igapäevase elu laulude harutamine. Perekonna-elu, matuse- ja pulmapruukide, sotsiaalsete vahetõrgete, sõjakäikude, looduse j. m. vastupeegeldus rahvalaulus. Rahva vaimuteravus mõistatustes ja vanasõnades. Rahvalaulu ilmavaade ja esteetika.